

ERMENİSTAN

Güney Kafkasya'daki (Transkafkasya) ülkelerden bir tanesi olan Ermenistan'da Paleolitik Çağ'ın bütün dönemleriyle ilgili arkeolojik buluntu yerleri mevcuttur. 1970lerin sonlarıyla birlikte ülkedeki Paleolitik araştırmaları durmuş olsa da, 1990'ların sonuyla birlikte ülkede Fransız-Ermeni bir ekip yeniden araştırmalara başlamıştır. Genel olarak bakıldığında Ermenistan'daki Alt Paleolitik buluntu yerlerinin hammadde kaynaklarıyla ilişkili yerlerde olduğu görülmektedir. İki yüzeylilerin baskın olduğu endüstriler, Ermenistan'da Satani-Dar, Atis, Djraber ve Fontan'da mevcuttur.

Ermenistan'da Acheuléen ve Moustérien gelenekleri olasılıkla Orta Pleistosen'in ikinci kısmından itibaren birlikte görülmüş olmalıdır. Aynı zamanda, burası Yakınoğu Paleolitik yontmataş alet gelenekleri (Acheuleo-Yabrudien ve Levalloisio-Moustérien) ile Rusya ovasının daha farklı Paleolitik gelenekleri (Doğu Micoquien) arasında bir doğal sınır bölgesidir. Transkafkasya'da Alt Paleolitik nacakların varlığı, Levant geleneklerine işaret eder. Ancak Orta Paleolitik gelenekler daha çok kuzeyden etkilenmiş gibidir.

SATANI-DAR: Ermenistan'ın batısında, Türkiye'nin Kars ilinin doğu sınırına 20 kilometre kadar uzaklıkta, Ağrı Dağı'nın kuzeyinde, Ararat dağı'nın güneybatısında, volkanik arazideki bir tepelikte yer alır.

Eski terminolojiyle Abbevilien (ya da Chellléen), günümüz terminolojisiyle alt Acheuléen geleneğine ait, yontuk çakıllar, kaba iki yüzeyliler, iri kenar kazıyıcılar yoğun patina gösterir ve oldukça aşınmışlardır. Kıyıcı satırlarla birlikte yongalar da işleyimde yer alırlar. Yongalar; eğik topuklu, iç yüzeylerinde iri vurma yumrulu ve çıtlaklıdırlar. Çekirdekler, iri, oval ya da dikdörtgen biçiminde, diskoid ya da küboiddirler ve genellikle üzerlerinden sadece 5-6 yonga çıkarımı yapılmıştır. Kazıyıcılar, sıklıkla geniştir ve az düzeltilidirler. İki yüzeyliler, iri parçalardan yapılmışlardır. Genellikle badem biçimli, daha nadir olarak da oval ya da yürek biçimlidirler. El baltalarının uçları daha fazla işlenmiştir. Son düzeltiler, kesici kenarlardan sadece bir tanesindeki zikzak biçimli hattı yumuşatır. Böylelikle, Satani-Dar'da farklı bir iki yüzeyli tipi oluşturulmuştur.

Üst Acheuléen geleneğine ait düzgün iki yüzeyliler, kazıyıcılar, uçlar, disk biçimli çekirdekler ise daha az aşınmışlardır ve daha az patinalıdır. Uçlar ve kazıyıcılardan oluşan bir başka buluntu topluluğu ise Orta Paleolitik Moustérien geleneğini yansıtmaktadır. Ayrıca bu buluntu yerinde Üst Paleolitik döneme ait omuzlu uçlar, kalemler, deliciler ve ön kazıyıcılar da bulunmuştur.

1999 yılında bir Fransız-Ermeni ekibin Satani-Dar'a yaptığı ziyarette, buluntu yerinin güneydoğu yamacından Paleolitik aletler toplanmıştır. Bunların arasında dibi geniş üçgen yongalar, merkezci (centripetal) ayırtlı yongalar, éclat débordantlar, içbükey yongalar ve çeşitli çekirdekler toplanmıştır. Bunların kortekslerine bakılarak yapılan tarihleme yorumu, bu ürünlerin Alt Acheuléen geleneğine ait olduğunu düşündürmektedir. Bunların arasında yongadan yapılmış bir nacak, yürek biçimli ve yüreğimsi biçimli (subcordiforme), oval ve üçgenimsi biçimli (subtriangulaire) iki yüzeyliler de bulunur. Ayrıca levallois yonga ve dilgiler de mevcuttur.

Satani-Dar Paleolitik Çağ buluntuların büyük çoğunluğu, volkanik etkinliklerle oluştuğu bilinen, obsidiyen, bazalt ya da andezitten yapılmışlardır. Buluntu yerinden aletlerle ilişkili olabilecek kemik buluntular ele geçmemiştir. Satani-Dar Ermenistan'da şimdilik bilinen olasılıkla en eski buluntu yeridir. Ancak 20. yüzyılın ortalarında yapılmış olan yüzey toplamalarında ürünlerin seçilerek toplanmış olmasından ve burasının henüz kazılmamış olmasından dolayı, bu buluntu yeri hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır.